

A modern office interior with a woman sitting on a ledge in the foreground and a man in the background. The scene is lit with warm, orange light. There are plants on the left and a small table with chairs on the right.

ditt.
REPORTS
003

NWOW
EN GEZOND WERKEN

GOED WERKEN

A photograph of a modern office environment. In the foreground, a man is seated at a desk within a wooden cubicle, working on a laptop. The cubicle is constructed from light-colored wood panels. In the background, three other people are standing near a large window, and a pink heart-shaped object is visible. The overall atmosphere is bright and professional.

Nederland is een dienstverlenend land. Het grootste deel van de werknemers in Nederland werkt op een kantoor. De meeste werknemers brengen meer tijd door op kantoor dan thuis. De invloed die de werkomgeving heeft op deze mensen is van enorm belang.

Een omgeving heeft invloed op mensen, je voelt compleet anders in een kleine lage ruimte dan in een grote hoge ruimte. Bij Ditt proberen we de invloed van de omgeving op de gebruiker zo positief mogelijk te maken. Het onderdeel van ons vakgebied 'omgevingspsychologie' doet hier onderzoek naar en wij nemen de verantwoordelijkheid om uitkomsten daarvan te vertalen naar projecten.

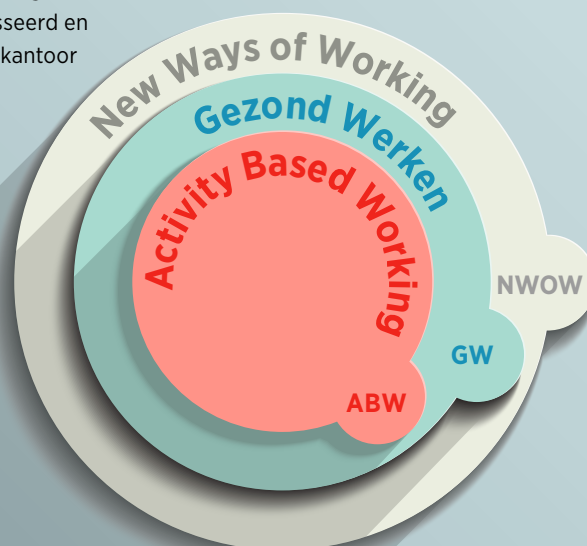
Gezondheid is een steeds belangrijker thema. We worden ouder, werken langer door, verzekeringen zijn duurder en onze levens worden steeds hectischer. De werkomgeving moet op zijn minst geen ziekte veroorzaken en het liefst ook bijdragen aan een gezond leven van werknemers. Personeel vindt de werkomgeving steeds belangrijker, vroeger werd een baan vaak gekozen aan de hand van salaris. Tegenwoordig zijn maatschappelijke betrokkenheid en werkomgeving veel belangrijker. Wij spelen hier op in door kantoren te maken die een organisatie optimaal ondersteunen.

Daarnaast kijkt de mens van vandaag meer naar de manieren waarop een bedrijf werkt. Sinds de opkomst van internet en later smartphones, zijn onze hersenen getraind om snel, veel informatie te verwerken. Meningingen over de goed- of slechtheid hiervan zijn verdeeld, maar dit zorgt er wel voor dat we andere verwachtingspatronen ontwikkelen. Wij vervelen ons sneller en door de overvloed van informatie hebben wij vaker pauzes en afwisseling nodig. Onze verwachtingen liggen hoger. Bedrijven moeten hierop inspelen om de werknemer geïnteresseerd en gemotiveerd te houden. Daarom zijn variatie, vernieuwing en flexibiliteit op kantoor een must!

Binnen Ditt hebben hiervoor verschillende specialisten in dienst. In deze Ditt reports gaan we dieper in op het belang van New Ways of Working (NWOW) waar Active Ways of Working (AWOW) of Activity Based Working en Gezond Werken onderdelen van zijn.

Evelien Koekkoek
specialist Gezond Werken

Negar Shorbi
specialist NWOW

DE-HOE-GEZOND-IS-J

1 Mijn werkplek is

- ☐ A Een vaststaande tafel met laptop
- ☐ B Een tafel die in hoogte in te stellen is met behulp van gereedschap
- ☐ C Een hoogte verstelbare tafel met een slinger
- ☐ D Zit-/stabureau

A=1 B=2 C=3 D=4

2 In mijn kantoor zijn

- ☐ A Enkele planten aanwezig
- ☐ B Planten en afbeeldingen van natuur aanwezig
- ☐ C Geen planten aanwezig
- ☐ D Planten en greenwall aanwezig

A=2 B=3 C=1 D=4

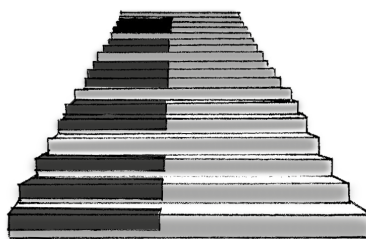

3 In mijn kantoor kan ik

meerdere antwoorden mogelijk

- ☐ A Mij terugtrekken in een relaxruimte
- ☐ B Bellen in een belruimte
- ☐ C Focussen in een stilleruimte
- ☐ D Spelen

A=1 B=1 C=1 D=1

4 Mijn werkdag

- ☐ A Mag ik zelf indelen
- ☐ B Bestaat uit 8 werkuren met twee keer pauze
- ☐ C Spendeer ik vooral in de auto
- ☐ D Hoezo werkdag? Ik werk dag en nacht

A=4 B=3 C=2 D=1

5 Mijn favoriete kantoorssnacks zijn

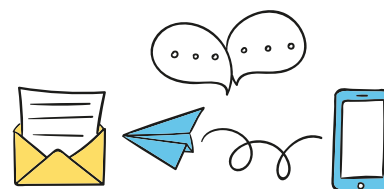
- ☐ A Candybar uit de snoepautomaat 1
- ☐ B Frisdrank en instant-soep 1
- ☐ C Fruit 4
- ☐ D Crackers

A=1 B=1 C=4 D=3

6 Ik irriteer me

- ☐ A Wat een irritante vraag!!
- ☐ B Bijna nooit, mijn collega's zijn toppers
- ☐ C Regelmatig
- ☐ D Alleen tijdens stressvolle perioden

A=1 B=4 C=2 D=3

7 Mijn grootste afleidingsfactor is

meerdere antwoorden mogelijk

- ☐ A Telefoon
- ☐ B Pratende collega's
- ☐ C Mijn inbox
- ☐ D Voorbij lopende mensen

A=-1 B=-1 C=-1 D=-1

OUW-KANTOOR?-QUIZ

8 Op mijn kantoor

- ☐ A Zijn de zakdoeken niet aan te slepen
- ☐ B Heb ik koude handen en voeten
- ☐ C Zweet ik me kapot
- ☐ D Zou ik het liefst een zuurstofmasker op hebben

A=2 B=4 C=3 D=1

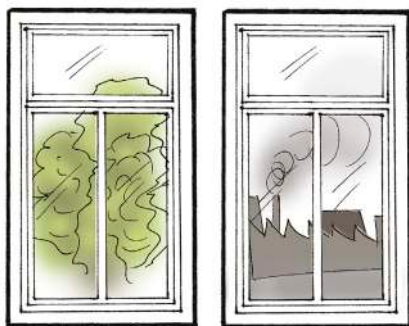

10 Dagelijks beweeg ik

meerdere antwoorden mogelijk

- ☐ A Ik fiets naar mijn werk
- ☐ B Ik fiets op mijn werk
- ☐ C Ik vermijd liften en neem de trap
- ☐ D Het liefst zo min mogelijk, ze komen maar naar mij toe!

A=1 B=1 C=1 D=-1

9 Mijn uitzicht is

- ☐ A (Groene) buitenruimte
- ☐ B Mijn 'onknappe' collega
- ☐ C Een muur
- ☐ D Diversiteit aan werkplekken

A=4 (bij groen +1) B=3 C=1 D=2

0-12 punten Stop per direct met werken op 'doktersadvies'. Je begeeft je dagelijks op gevaarlijk terrein. Verlaat direct deze omgeving en sluit ramen en deuren. Of bel naar ons alarmnummer 020 57 530 78 zodat Ditt je zo snel mogelijk kan helpen.

13-24 punten 'Mediocracy is the source of all evil.'; je werkplek is niet slecht maar het kan zeker beter. Een gezonde werkplek hangt af van vele kantoren die zeer precies op elkaar afgestemd moeten worden door professionals. Op één vlak kan je hoog scoren, maar wanneer een ander onderdeel onvoldoende is, zal je geen positief effect merken en zullen gezondheidsproblemen er langzaam insluipen zonder dat je weet wat de oorzaak is. Voor een uitgebreide analyse wat er beter kan binnen jouw kantoor; bel ons nummer 020 57 530 78 en je zal snel verlost worden uit je middelmatige omgeving.

25-36 punten Jij werkt op een gezonde plek! Is Ditt toevallig al langs geweest? Bovenstaande punten zijn slechts enkele factoren van een gezonde werkomgeving, voor een grondige analyse zullen we meerdere metingen moeten verrichten. Onderdelen als (dag)licht, luchtkwaliteit en voeding kunnen in kaart gebracht worden. Ditt kan onderzoek verrichten en je een advies geven omtrent eventuele verbeteringen.

HEALTHY WORKERS Q&

Bij Healthy Workers benaderen ze de werkomgeving op een unieke manier: zij zoeken de balans in werk en leven. Healthy Workers zet zich in voor de werkplek van de toekomst. Zij creëren de beste werkomgeving voor gelukkige werknemers en succesvolle bedrijven.

Negar, waarom ben jij ‘ambassadeur’ voor New Ways of Working (NWOW)? En Evelien, waarom heb jij juist een passie voor ‘Gezond Werken’?

Negar: Toen ik in Brussel als interieurarchitecte begon bij een design&build bedrijf welke gespecialiseerd is in kantoren, waren zij volop bezig met het bestuderen van NWOW. Als starter was het voor mij een hele nieuwe wereld. Kantoren ontwerpen bleek niet saai te zijn en ik vond het fantastisch dat er zoveel wetenschappelijke studies naar zijn gedaan. Onze bewegingen, gewoontes en dagelijkse routines worden constant onder de loep genomen om tot een goed werkende oplossing te komen. Op deze manier ben ik in aanraking gekomen met NWOW en ben ik mij hier steeds meer in gaan verdiepen.

Evelien: In mijn jeugd heb ik altijd veel gesport, waardoor ik op jonge leeftijd al veel met gezondheid bezig was. Ik had ook een passie voor interieurarchitectuur en tijdens mijn opleiding kwam ik er achter dat omgeving een behoorlijke impact heeft op mensen. Het vakgebied omgevingspsychologie laat dit onder andere zien. Tegenwoordig bevinden de meeste mensen zich het meeste in een kantoorpand. Ik dacht; daar zou ik dus

het meeste verschil kunnen maken; door deze werkruimtes zó te maken dat ze een positieve invloed hebben op de medewerkers.

Waarin staan Activity Based Working (ABW) en Gezond Werken pal tegenover elkaar?

Negar: Ik vind dat wij deze twee onderwerpen niet tegenover elkaar kunnen plaatsen omdat ze in elkaar overvloeien en vaak parallel lopen. Waar ze van elkaar verschillen, is dat ABW vooral kijkt naar ons gedrag en onze houding. Door de vooruitgang van technologie is onze houding sterk veranderd. Een voorbeeld hiervan: 9 nieuwe zitposities die ontdekt zijn welke een direct resultaat zijn van de opkomst van smartphones en tablets. Ik denk dat Healthy working een langdurigere oplossing is voor een kantooromgeving en vooral kijkt naar een gezond lichaam in algemene zin. ABW kijkt vooral naar de verandering van de mens en de behoefte die daar aan vast hangen.

Evelien: Ik denk dat beide stromingen elkaar aanvullen, maar er zijn zeker verschillen. Zoals Negar aangeeft heeft technologie invloed op de manier van werken, maar daarbij zou je je kunnen afvragen hoe gezond het is om constant online te zijn of aan straling bloot gesteld

te worden. Healthy working is breed, het gaat niet alleen om het werken op zich, maar bijvoorbeeld ook om de hoeveelheid daglicht, de kwaliteit van lucht die ingeademd wordt en om welke voeding er beschikbaar is op kantoor.

Waarin komen de twee stromingen juist mooi samen?

Negar: Beide stromingen gaan opzoek naar het welzijn van de gebruiker. Het doel blijft om een inspirerende werkomgeving te creëren waar men zich goed in voelt.

Evelien: Eens, Activity based werken is een belangrijk aspect voor gezond werken. Controle hebben over waar je werkt (qua temperatuur, licht en geluid). En tevens bewegen mensen meer. Door te wisselen van werkstations zitten mensen minder lang in dezelfde houding.

Wat is naar jullie idee het grootste gemis in de werkomgeving anno 2017/18?

Negar: Ik vind dat men nog steeds bang is om naar ABW over te stappen. Behalve flexibele werkomgevingen zoals B. Amsterdam of HNK, komt het niet vaak voor

& A NEGAR EN EVELIEN

dat deze gedachtegang geheel wordt toegepast. Dit komt omdat men vaak bang is om controle over de werknemer te verliezen. Het management blijft graag overzicht houden, direct of indirect. Als ontwerper is het onze taak om een goed opmaat gemaakt advies te geven voor de eindgebruiker. Vaak worden er aspecten van Gezond Werken of ABW aangehaald en gedeeltelijk geïntroduceerd, maar zelden wordt dit 100% doorgetrokken.

Evelien: *Langzamerhand ontstaat er meer bewustwording over de impact van kantoorruimtes op personeel. Als het echter gaat om het daadwerkelijk uitvoeren van interventies, worden hier steken laten vallen. Er is soms te weinig kennis en er wordt te makkelijk weggestreept vanuit budget of planningsoverwegingen. Terwijl de voordelen juist op de lange termijn zichtbaar worden. Het is soms een investering om een gezond kantoor te realiseren, maar er zijn zeer veel oplossingen die niets extra's hoeven te kosten; hier ontbreekt het vaak aan kennis of creativiteit.*

Waar ligt de grootste uitdaging in het oplossen van dit probleem?

Negar: *De grootste uitdaging blijft het overtuigen van het management. ABW moet meer bekend worden en de resultaten zichtbaarder. Op dit moment gaan vele kantoren van een gesloten structuur naar een open landschap. Deze stap is gekend en lijkt minder gevaarlijk in de ogen van het management. De volgende*

stap zou moeten zijn om aan te tonen, dat indien men vertrouwen geeft aan de werknemer, zij het niet zullen schenden. Ze zijn uiteindelijk de eindgebruiker en spenderen de meeste tijd in het kantoor. In een ABW omgeving word de motivatie van de werknemer zichtbaarder door de manier waarop men de ruimte gebruikt.

Evelien: *Het gaat mis in communicatie tussen HR, vastgoed en ontwerp. Deze drie moeten elkaars belangen gaan ondersteunen in plaats van aanvechten. Ook moeten we beter de wetenschappelijke bewijsvoering gebruiken om klanten te overtuigen.*

Wat is de grootste fout die werkgevers maken in het inrichten van kantoorruimtes?

Negar: *Zij schrikken vaak van fun op de werkvloer. Dit wordt geassocieerd met inefficiëntie en verlies van concentratie, terwijl deze gedachtegang al lang weerlegd is. Uren kloppen betekent niet efficiënt werken. In een klassieke werkomgeving wil het management zo weinig mogelijk afleiding, een uniforme werkomgeving waar de aandacht hoofdzakelijk op business gevestigd is. Het is bewezen dat een kleurloze omgeving geassocieerd kan worden met een levenloze wereld door onze hersenen. In dat geval willen wij daar letterlijk zo snel mogelijk weg om ons zelf te redden. In een afwisselende omgeving voelen wij ons beter op ons gemak waardoor wij ook efficiënter gaan werken en het minder*

erg vinden om af en toe een uurtje langer door te werken.

Evelien: *Mensen zoeken meteen naar oplossingen, in plaats van eerst goed te analyseren. Ze vragen zich veel te weinig af; Hoe werkt mijn organisatie optimaal? Hoe kan het kantoor hier optimaal in ondersteunen? Wat voor type mensen werken hier en welke omgeving sluit bij hen aan? Hoe kan ik mij voorbereiden op de toekomst, in plaats van achter trends aan te rennen.*

Wat is over 10 jaar niet meer weg te denken uit kantoren?

Negar: *Ook al blijven wij hameren op innovatie op de werkvloer, worden deze termen stilletjes aan oud en de ideeën te idyllisch. Het nieuwe kantoor is al lang niet meer nieuw. Wij werken anders en die verandering gaat veel te snel om elke kantooromgeving daar op aan te passen. Ik denk dat de kantoren daarom ook stilletjes aan zullen veranderen in hybride plekken waar werken, leren en wonen samen zullen vloeien. Op dit moment willen wij ervoor zorgen dat wij zo mobiel*

mogelijk werken maar studies tonen aan dat de millennials sneller een burn-out krijgen omdat ze constant aan het werk zijn op hun smartphones, aangezien deze een gegeven zijn geworden in hun dagelijkse leven. Ik denk dat men in de toekomst hier beter mee zal kunnen omgaan door middel van nieuwe uitvindingen, misschien zelfs artificial intelligence.

Evelien: Ja, lijkt me ook vet. Denk dat mensen dan ook veel werken in virtual reality. Je bedient computers dan op een hele andere manier, typen hoeft niet meer, dus waarom zou je in godsnaam dan nog een bureau neerzetten?

Wat is belangrijker, regelmatig bewegen tijdens werk, of een goede bureaustoel?

Negar: Er bestaat geen enkele stoel op de wereld die na 8 uur nog comfortabel aanvoelt. Bewegen blijft dus een must maar een goede bureaustoel mag niet ontbreken voor mensen die voor hun functie achter hun bureau moeten blijven zitten. Maar dan moeten ze ook zeker kijken naar een zit-sta optie. Want zitten is het nieuwe roken.

Evelien: Bewegen! Zitten is echt zo overrated, kijk maar in het OV bijvoorbeeld; iedereen wil snel een zit plek bemachtigen. Waarom? Doen hun benen het niet meer?

Wat is belangrijker, juiste belichting of goede luchtkwaliteit?

Negar: Om een goed kantoor te hebben moeten beide goed zijn. Maar als ik er eentje uit zou moeten kiezen ga ik voor het licht. Voor verse lucht kan men altijd een rondje gaan lopen. Dit stimuleert gelijk beweging tijdens de werkuren wat goed is voor onze bloedsomloop. In landen zoals Nederland en België waar

wij in de winter al heel snel in het donker zitten, is een juiste verlichting echt belangrijk. Door slechte verlichting worden we sneller moe en kost het ons meer moeite om ons te concentreren. Wat uiteindelijk kan zorgen voor hoofdpijn en vermoeiende ogen of in extreme gevallen kan het leiden tot vermindering van het zichtvermogen.

Evelien: Ik zeg lucht. Zonder zuurstof kunnen wij maar een paar minuten. Het verraderlijke van luchtkwaliteit is dat we het niet kunnen zien en er redelijk ongevoelig voor zijn. Jaarlijks sterven er 6 miljoen mensen wereldwijd door de gevolgen van luchtvervuiling. Het inademen van rook draagt hier ook aan bij. Zuurstof is essentieel voor al onze lichaamssystemen. Luchtkwaliteit testen op fijnstof, CO₂ en luchtvochtigheid is geen overdige luxe.

Negar, Evelien, hoe ziet jullie ideale werkplek er uit?

Negar: Een kantoorvilla met rondom ramen in een bebost gebied. Dan kan ik af en toe in een boom klimmen om er flexibel te werken. Natuur, beweging en ABW in één.

Evelien: Voor mij is tijd- en plaats-onafhankelijk werken erg belangrijk, maar ook kunnen aanlanden op een kantoor voor samenwerking met mijn collega's. In het kantoor zijn diverse werkstations maar ook ontspanningsruimten, focusruimten en natuurlijk een sportschool. Hoeveel tijd hebben we nog? Ik kan hier nog wel uren over fantaseren!

WELL-STANDARD VOOR DUMMIES

Evelien Koekkoek

Hoe meet je nou hoe gezond een gebouw is? Antwoord op deze vraag wordt gegeven door het WELL building institute. Zij hebben een certificeringssysteem ontwikkeld voor gebouwen; de WELL building standard. Het is een keurmerk om gebouwen te meten betreffende het effect op de gezondheid van de gebruikers en bezoekers.

Het doel is om gebouwen gezonder te maken en daardoor een beter leefklimaat bieden voor de mensen met als gevolg een hogere productiviteit en

(Accredited Professional) te worden. Ik ben hier voor geslaagd en ik kan een gebouweigenaar nu helpen bij de aanvraag van een WELL certificaat.

nadelige invloed op onze gezondheid. Vele gebouwen zijn ook gebouwd in een tijd waarin men nog veel minder wist over de schadelijke gevolgen van bepaalde bouwmaterialen, denk aan asbest. Gelukkig kunnen we met onze huidige kennis zelfs gebouwen maken die gezondheids-bevorderend werken. Stressreductie, voldoende privacy, gezonde voeding en de mogelijkheid om te bewegen in je kantoorruimte komen steeds meer voor. Bij gebruikers van deze panden wordt de productiviteit bevorderd, ziekteverzuim daalt en betrokkenheid bij het bedrijf stijgt. Het Well certificaat toont aan in hoeverre een gebouw voldoet aan bepaalde gezondheidsmaatstaven. De concepten die getoetst worden zijn: Lucht, Water, Voeding, Licht, Vitaliteit, Comfort en Geest. In totaal bevatten deze 7 concepten 102 richtlijnen; zowel verplichte als optimalisaties.

LUCHT

Zuurstof is de eerste levensbehoefte van de mens. We kunnen gemiddeld niet langer dan 3 minuten zonder zuurstof of we lopen hersenschade op. Als de kwaliteit van de ingeademde lucht slecht is, kan dit allerlei gezondheidsklachten teweeg brengen. Luchtkwaliteit verbeteren wordt vooral gedaan door optimaal te ventileren, schadelijke uitstoot en fijnstof te beperken en goed te circule-

Studie/concept - Stille ruimte

een lager verzuim. De Well standard is volledig gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek en je kan er zelfs examen in doen om een gecertificeerde WELL AP

De gemiddelde mens in Nederland brengt 90% van zijn tijd door in gebouwen. Wanneer gebouwen niet goed zijn ontworpen of gebouwd heeft dit een

Studie/concept - Plug-in werkplekken

ren. Onderdeel van het luchtconcept is rook-ban, waarbij roken binnen 7 meter van het gebouw wordt verboden.

WATER

Onze tweede levensbehoefte is water; hiervan zou je zo'n 3 dagen zonder kunnen. In Nederland is gelukkig goed gefilterd water uit de kraan te krijgen. Binnen de WELL standaard moet getest worden op allerlei schadelijke stoffen die zich in het drinkwater kunnen bevinden zoals lood, chlorine en landbouwstoffen. Het toepassen van de juiste filters is belangrijk. Het promoten van voldoende water drinken is een van de optimalisaties van de WELL standaard.

VOEDING

De kwaliteit van verkrijgbare voeding is diep triest, vooral in bedrijfskantines is het moeilijk om gezonde opties te vinden. Binnen de WELL-standard is het stimuleren van gezond eten zeer

Studie/concept - Uitgiftebalie

belangrijk, dit kan door middel van het aanbod van veel groente en fruit. Tevens door informatie verschaffen over voedingswaarden en allergieën. Suiker en transvet mag alleen beperkt aangeboden worden.

LICHT

We kennen allemaal het effect van een tekort aan daglicht; in Nederland is de

Studie/concept - Dynamische multifunctionele ruimte

winter een periode waar veel productiviteit verloren gaat doordat we geen daglicht zien. Werknemers moeten echter ook geen last krijgen van licht, in de vorm van flikkeringen of reflecties. WELL geeft duidelijke richtlijnen aan omtrent verlichting en reflectiewaardes van materialen.

VITALITEIT

Waarschijnlijk heb je al vaker gehoord van de schadelijke effecten zijn van te lang stil zitten. Ook volgens de WELL principes moet een gebouw uitdagen om te bewegen. Dit wordt gedaan door trapgebruik te stimuleren en mensen kortingen te geven op fitness abonnementen. Vervoer per fiets wordt gestimuleerd en actieve buitenruimtes leveren extra punten op.

COMFORT

Comfort gaat onder andere over privacy en geluidsoverlast. In hoeverre het gebouw de werkplek faciliteert die jij nodig

hebt. Kan je op een andere plek zitten als jouw plek je niet bevalt? Binnen het comfort concept komt regelgeving omtrent ergonomie, geluidsabsorptie, geur en temperatuur voor.

GEEST

Productiviteit verhogen en tegelijkertijd de stress verlagen; dit zorgt voor een optimale geestelijke toestand. Binnen de WELL is het belangrijk om de kennis over de gezonde werkomgeving te delen, dit wordt gedaan met een gezonde bibliotheek. Een hogere score kan je krijgen door natuurlijke elementen toe te passen (Biophilic design). Programma's om de work/life balance te verbeteren behoren ook tot het geest concept.

Ben je nieuwsgierig geworden? De gehele WELL standard kan je downloaden op www.wellcertified.com, ook kan je hier zien welk wetenschappelijk bewijs ten grondslag ligt aan de standaard.

WELL AP

Trots op onze Well Accredited Professional Evelien Koekoek! Als organisatie vinden wij het belangrijk om naast duurzaamheid ook voor het welzijn van de mens te ontwerpen en bouwen. De aanpak van de Well Building standard zet menselijke gezondheid centraal in de gebouwde omgeving. Wij zijn bijzonder trots op Evelien Koekoek, interieurarchitect bij Ditt officemakers. Haar motivatie om WELL Accredited professional te worden was om werknemers een zo gezond en prettig mogelijke werkomgeving te bieden. Ze wil eigenaren en werkgevers adviseren zodat zij maximaal profijt uit hun investering halen. Minder ziekteverzuim en meer betrokkenheid van werknemers is het resultaat, dankzij een gezond kantoorontwerp.

SMART WORKSPACE DESIGN SUMMIT

Half oktober heb ik als afgevaardigde van Ditt officemakers gesproken op de Smart workspace design summit, dat plaatsvond op het westergasterrein in Amsterdam. Ik heb tijdens mijn presentatie de basisprincipes van de WELL standard uitgelegd en vervolgens laten zien hoe ik dit zelf toepas in mijn ontwerpen. Het publiek van het tweedaagse congres bestond voornamelijk uit werkplek strategen, HR managers, Facilitair managers en vastgoedprofessionals uit de hele wereld, onder andere Shanghai en Canada. De combinatie van bezoekers zorgde voor een actuele kennisdeling en een divers aanbod van lezingen. Het was interessant om te zien dat andere landen te maken hebben met andere problemen dan wij hier in Nederland.

De strekking die in veel presentaties terugkwam is het centraal plaatsen van de werknemer in kantoren. Informatie vergaren door middel van vragenlijsten afnemen bij personeel is bijvoorbeeld een goede tool om te analyseren hoe de werkplek verbeterd kan worden. Toekomst visie over de werkplek kwam tevens aan bod. Na de 'millenials' generatie moeten we de kantoren voorbereiden op generatie Z, die over 10 jaar 80% van de arbeidsmarkt zal beslaan. In tegenstelling tot generatie Y, is gen Z opgegroeid met betere technologie en minder bezit. The 'war on talent' zal toenemen en dat maakt deze generatie veeleisend als het om technologie gaat. Verder moeten werkplekken ingericht zijn op samenwerken en community.

Tegenwoordig is er steeds meer wetenschappelijk bewijs beschikbaar over de perfecte werkplek en er wordt nog steeds veel onderzocht. Het is nu nog zaak om deze kennis ook bij interieuri-

architecten te krijgen zodat zij nog betere kantoren kunnen ontwerpen, die aansluiten met de werkplek strategieën van bedrijven. Branding is erg aan de hand. Waar branding vroeger ging om logo's rondstrooien gaat branding nu om een 'way of life' wat een kantoor moet uitstralen en waar personeel zich in moet kunnen vinden. We weten meer, we kunnen meer en er wordt meer geëist. Er is nog genoeg te doen in de toekomst.

Barbora Karasova

Event Director van Smart Workspace Design Summit

Wat was het doel van de summit, in een paar zinnen?

Ons doel was om een event te organiseren dat een breed publiek bij elkaar brengt; die allen op een dagelijkse basis werken aan een betere werkplek, architecten, enthousiastelingen... Kortom, iedereen die bezig is met toekomstig ontwerp en in het bijzonder werkplek ontwerp. We wilden de crème de la crème aan boord hebben; meer dan 40 uitmuntende sprekers hebben dit jaar onze uitnodiging geaccepteerd om hun professionele ervaringen te delen. In 2015 zijn we met The Smart Workspace Design Summit begonnen als een kleine conferentie en dit is uitgroeid tot een congres dat in 2017 350 mensen heeft mogen verwelkomen. Onze

Onderwerpen

- Waarom transformeren bedrijven hun kantoren?
- De volgende stap voor NWOW en ABW
- Globale werkplekinnovaties en technologische uitdagingen
- Psychische enquêtes | Omgevingspsychologie & werknemerstevredenheid
- Hoe creëer je een breinvriendelijk kantoor.
- Hoe bevorder je productiviteit & creativiteit
- Het gat dichten tussen HR, IT en vastgoed.
- Geluk als het nieuwe ROI

missie is om onze bezoekers de best mogelijke ervaring te bieden; ieder jaar iets nieuws en waardevols.

Hoe heb je het zelf ervaren en wat zijn jullie plannen voor volgend jaar?

Vanuit mijn perspectief kan ik zeggen dat dit jaar ontzettend succesvol was - en dat zijn niet alleen maar woorden - we hadden een hoge opkomst, tevreden mensen en veel positieve feedback. Dit bevestigt dat al het harde werken het waard is geweest. Dit jaar hadden we ook een nieuwe locatie, wat een goede keuze bleek te zijn. De Westergasfabriek heeft een hele unieke sfeer.

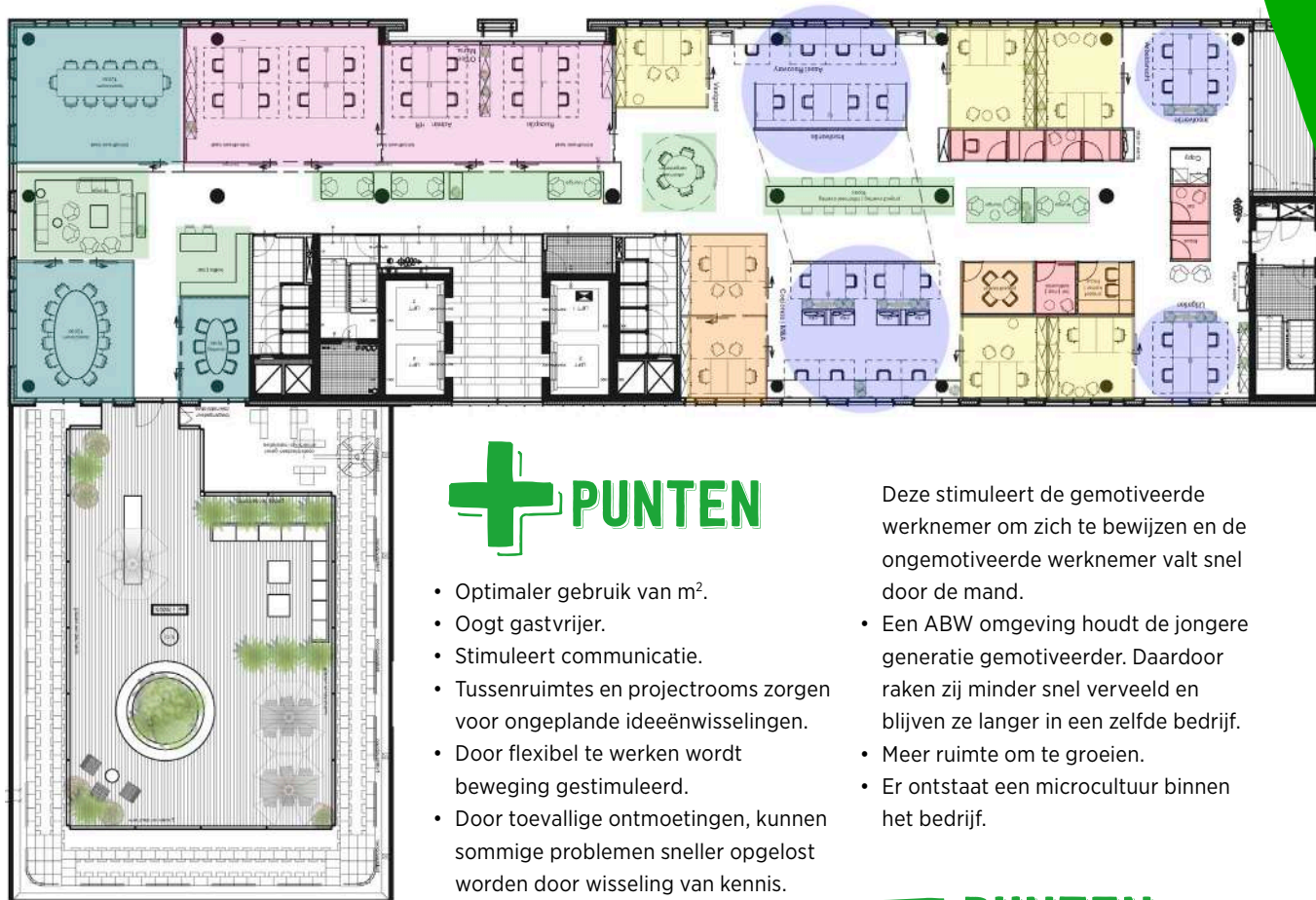
En voor de toekomst van SWDS? We zijn momenteel al aan het werk voor volgend jaar en we willen nog meer groeien en verbeteren. We willen onze bezoekers niet alleen een interessant en waardevol programma aanbieden maar ook een positieve 'wow' ervaring en emotie. Ook blijven we aan onze 'SWDS community' werken.

Fotografie Design Summit

ACTIVITY BASED WORKING

*Plattegrond
New Ways Of Working (NWOW)*

- Open kantoor (flexibel)
- Gesloten kantoor (flexibel)
- Gesloten kantoor (vast)
- Tussenruimtes
- Projectruimtes
- Vergaderruimtes
- Privacy

PUNTEN

- Optimaler gebruik van m².
- Oogt gastvrijer.
- Stimuleert communicatie.
- Tussenruimtes en projectrooms zorgen voor ongeplande ideeënwisselingen.
- Door flexibel te werken wordt beweging gestimuleerd.
- Door toevallige ontmoetingen, kunnen sommige problemen sneller opgelost worden door wisseling van kennis.
- Concentratie zones geven mogelijkheid tot privacy.
- Voorziene privé zones voor bepaalde omstandigheden zoals vrouwen die moeten kolven geeft een comfortabel gevoel aan de vrouwen, waardoor ze minder gestresseerd de dag doorkomen en dus beter voor de concentratie.
- Men vertrouwt de werknemer en daarom zal men deze vertrouwen niet schenden. Door het feit dat iedereen overal kan werken ontstaat er een soort onzichtbare 'social' controle.

Deze stimuleert de gemotiveerde werknemer om zich te bewijzen en de ongemotiveerde werknemer valt snel door de mand.

- Een ABW omgeving houdt de jongere generatie gemotiveerder. Daardoor raken zij minder snel vervuild en blijven ze langer in een zelfde bedrijf.
- Meer ruimte om te groeien.
- Er ontstaat een microcultuur binnen het bedrijf.

PUNTEN

- Niet iedereen heeft een vaste plek. Voor sommigen kan dit zorgen voor een identiteitsverlies binnen een bedrijf. Daarom zijn workshops van cruciaal belang wanneer men de beslissing neemt om van een gesloten plan naar een ABW plan te gaan.
- Het management heeft geen totale controle meer, werken is gebaseerd op vertrouwen.
- Akoestiek kan een probleem worden.

GESLOTEN KANTOREN

+ PUNTEN

- Men krijgt een eigen plek, voor sommigen is dit belangrijk om zich ergens op gemak te voelen.
- Management krijgt in een oogopslag een overzicht van de aanwezigen.
- Door meerdere personen met de zelfde functie bij elkaar te zetten, kunnen projecten sneller overgenomen worden.
- Nieuwkomers worden sneller ingeleid.
- Betere concentratie.

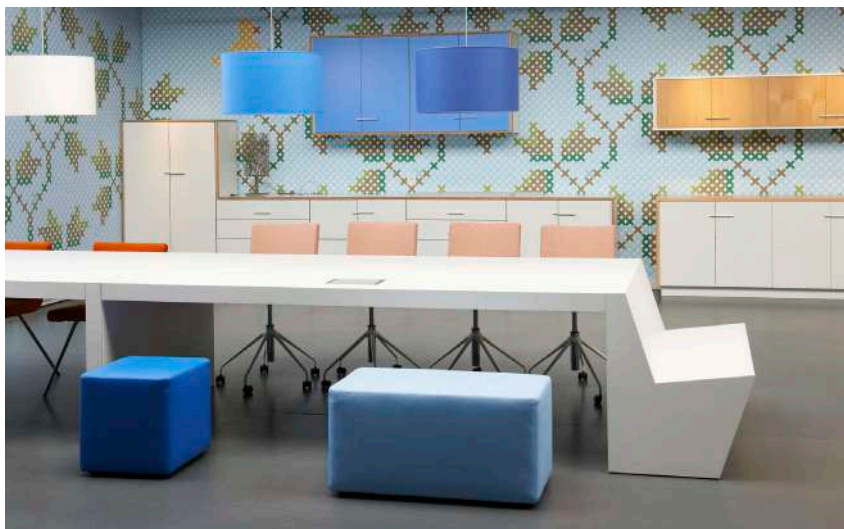
= PUNTEN

- Gevoel van privacy.
- Betere akoestiek.
- Amper ruimte om te groeien.
- Eentonige en gesloten verdeling van de ruimte.
- Geen transparante ruimte.
- Saaie gangzone met weinig daglicht.
- Verlies van m².
- Individueel en weinig toevallige ontmoeting.
- Meetings worden echt gepland, standing- of koffie meetings worden minder vaak gehouden. Deze meetings vragen veel tijd in de agenda. Men wordt voor een groter tijdsperiode van achter zijn/haar bureau gehaald waardoor de concentratielevel op een bepaalde taak heel erg zakt.
- Dure oplossing door inefficiënt ruimtegebruik.
- Duurder in aanschaf vanwege meerdere strekkende meters wanden en meer deuren.

Plattegrond
Gesloten kantoren

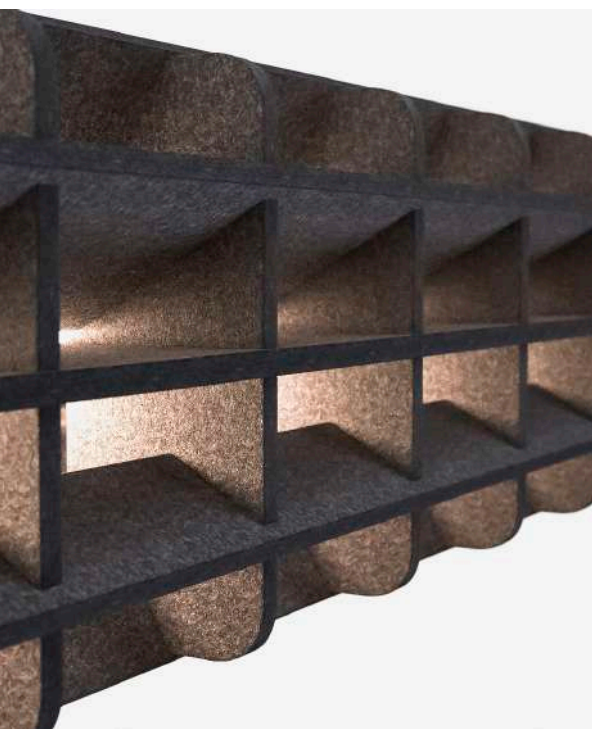
- Open kantoor (flexibel)
- Gesloten kantoor (flexibel)
- Gesloten kantoor (vast)
- Tussenruimtes
- Projectruimtes
- Vergaderruimtes
- Privacy

NWOW STUFF

Multifunctionele tafel Level van Lande
De Level tafel is een stevige tafel (er mag gedanst worden) met een bank als poot. Een leestafel of overlegtafel van 75 cm of statafel van 110 cm hoogte. Deze tafel vinden wij een goed idee als tafel voor een dynamisch of openbaar gedeelte in een werkomgeving.

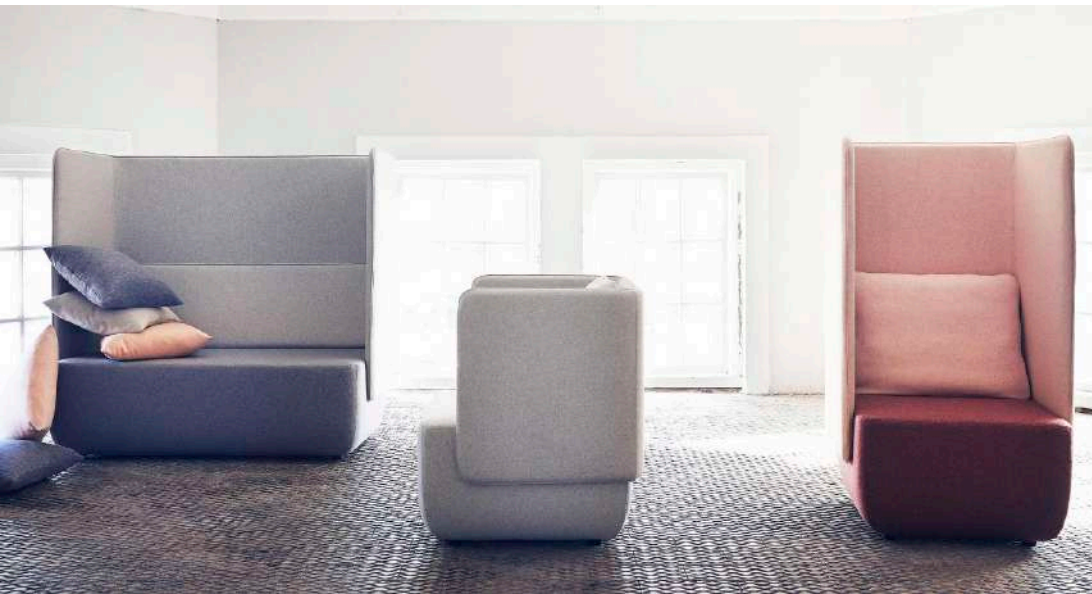
Move your body, move your mind
Gewoon staand werken is alweer zó last season. Staand op een balance board is helemaal HET. Werken en tegelijkertijd aan je core werken kan gewoon met deze balance boards en poefs van Buzi space. Voor de vrijdagmiddagborrel zijn ze ook zeer geschikt voor racewedstrijden... (wij hebben niets gezegd!)

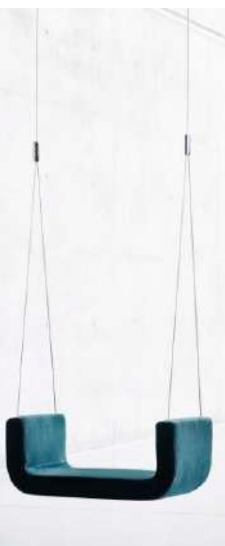
Wij zijn fan van De Vorm. De meubels zijn niet alleen akoestisch, maar hebben ook een duurzaam karakter. Het akoestisch materiaal dat gebruikt wordt is gemaakt van gerecyclede PET-flessen.

Veel meubels van de Vorm hebben een multifunctioneel karakter, zoals de akoestische lamp. Maar soms kan een product ook gewoon leuk op zichzelf staan zoals de collectie PET felt dieren met het enige doel om akoestiek en plezier te verhogen op de werkvloer. We like!

Akoestische meubels Opera van Softline Kijk vanuit een roze stoel. De lounge serie heeft veel mogelijkheden. De stoel kan in een lounge groep geplaatst worden maar fungeert ook goed als akoestische belstoel op een afdeling. De Opera's zijn in diverse kleuren en materialen leverbaar. *We want pink!* Hij is ontworpen voor een moderne inrichting waar communicatie, interactie en privacy de boventoon voeren.

Don't forget to play! Wij zijn constant opzoek naar nieuwe manieren om onze dag door te brengen op kantoor. Hangstoelen komen nu ook vaker in het zicht maar hebben vaak veel ruimte nodig. De Me&u schommel van Softline biedt de mogelijkheid om op een andere manier te vergaderen. Deze schommel stoel kan perfect rond een kleine vergadertafel opgehangen worden, vergaderen maar dan net iets anders. Fun, play and work.... klinkt goed!

Iedere mens heeft zijn eigen persoonlijke bioritme. Onder invloed van licht wordt melatonine (slaaphormoon) en cortisol (waakhormoon) aangemaakt in onze hersenen. In de winter ondervinden veel mensen een energie tekort veroorzaakt door daglicht tekort. Je kunt optimaal blijven presteren door het gebruik van biodynamisch licht, zoals met deze flexibele lamp van Luctra. Bij biodynamisch licht wordt daglicht geïmiteerd. Halverwege de dag is deze lamp op z'n felst en naar mate de dag eindigt wordt deze warmer van kleur. Via een app wordt de lamp aangepast op je persoonlijke dagritme.

Open space

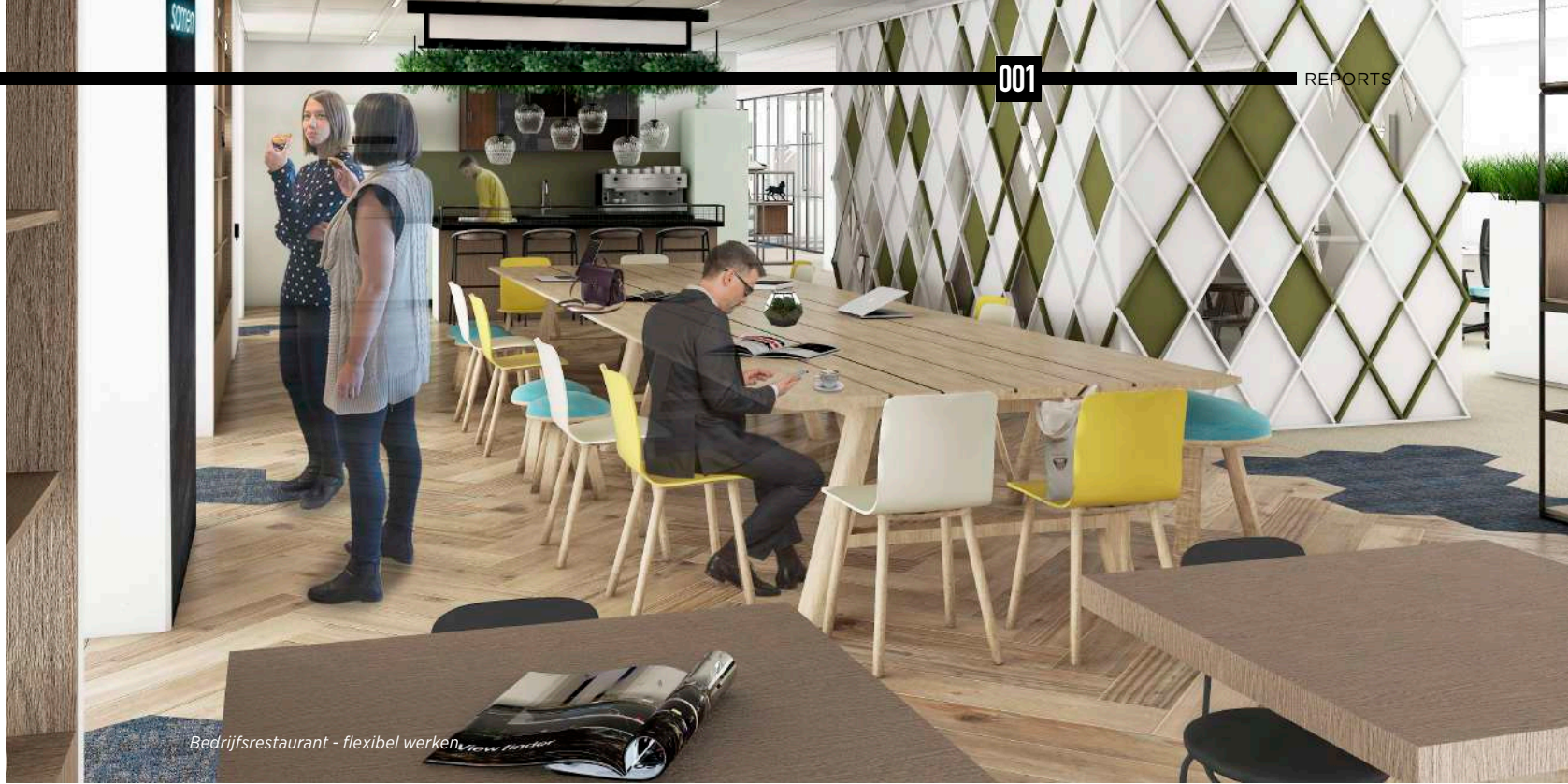
Dental Clinics moet vooral warmte uitstralen waardoor de werknemers zich thuis voelen. **'Thuis voelen'** staat dan ook centraal bij het bedenken van dit concept. Het cafetaria staat letterlijk en figuurlijk centraal en is bedoeld om als ontmoeting plek te dienen. Een kop koffie halen, teambuilding, borrelen of samen naar een voetbalwedstrijd kijken op groot scherm? Het kan allemaal in deze ruimte.

Rondom zijn de bureaus heel **afwisselend** gepositioneerd om het repetitieve gevoel in een kantoorruimte tegen te gaan. De flexplekken en

concentratie cellen breken de ruimte en zorgen voor sfeer. Er is een play room voorzien om verschillende sferen in het gehele platform te brengen en deze ruimte verbindt de twee vleugels met elkaar.

Rondlopen in Dental Clinics wordt een ervaring, elke zone is uniek maar past perfect binnen het plaatje. Op deze manier blijft elke ruimte interessant en kan men naargelang zijn eigen behoefte en functie zijn positie in de ruimte kiezen.

Aangezien ze in hun huidige kantoorvilla verspreid zitten, kan een verandering naar een open plan voor sommigen een grote aanpassing betekenen. Daarom zijn er genoeg **privacy** ruimtes voorzien zoals bubblen, lounges en concentratie blokken om zich terug te kunnen trekken indien men daar behoefte aan heeft.

OMARM DE TUSSENRUIMTE

Henny van Egmond

Veranderingen volgen elkaar de laatste decennia razendsnel op, vooral als gevolg nieuwe technologie. Organisaties hebben steeds meer moeite om te volgen. Snelheid is echter niet het probleem, het innovatief vermogen en de wendbaarheid van bestaande organisaties is te laag. In dit artikel onderzoeken we de vraag of innovatieve manieren van werken een oplossing kunnen bieden voor deze uitdaging.

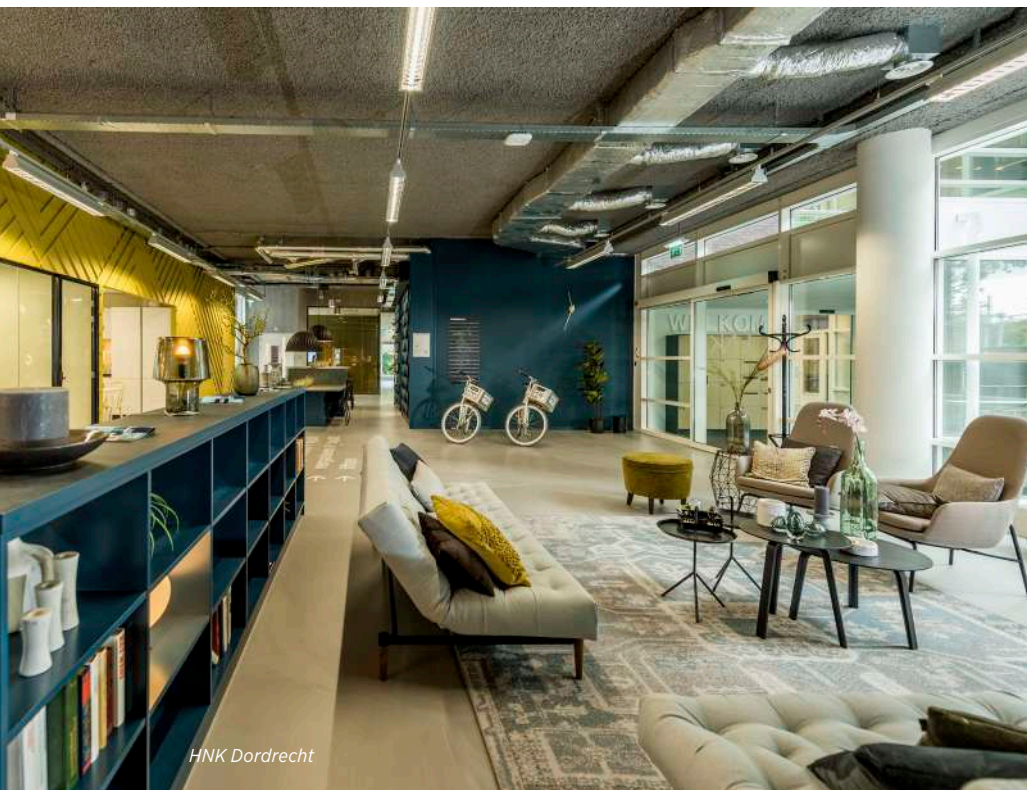
In de discussie over innovatieve manieren van werken gaat het te vaak over flexplekken en onderwerpen als thuiswerken. Terwijl de werkelijke vraag is: hoe kunnen we een manier van werken

ontwikkelen die leidt tot meer productiviteit, innovatie en wendbaarheid? En wat zijn dan de consequenties, bijvoorbeeld voor onze werkomgevingen.

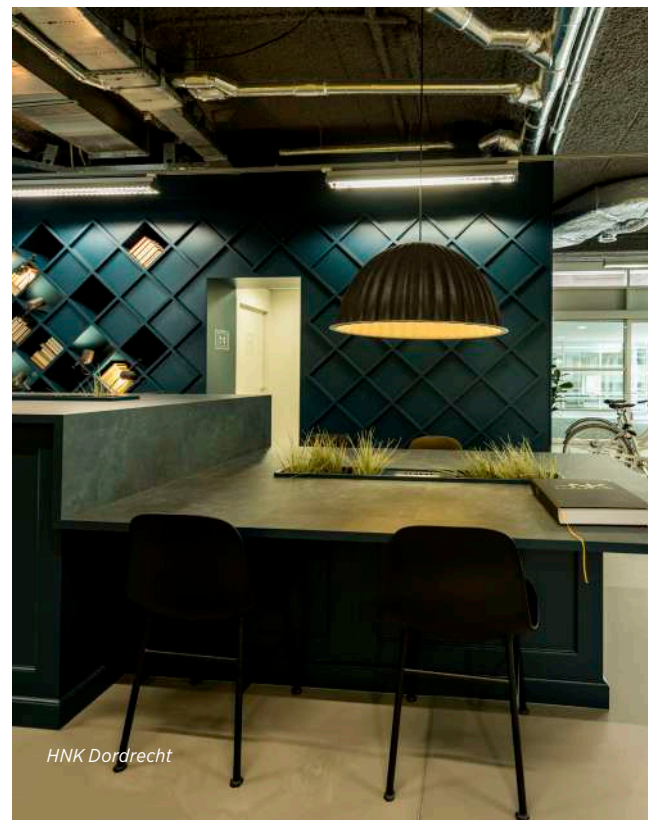
'We cannot solve our problems with the

same thinking that we used to create them'. Albert Einstein wist het al in 1946.

De vraag is dan ook of onze manier van werken en onze werkomgevingen voldoende ruimte bieden voor innovatie en meer wendbaarheid. Iedereen is het erover eens dat grote organisaties moeilijk van koers kunnen veranderen. Procedures, regels en bestaande bureaucratie en hiërarchie voorkomen dat. En vaak is de cultuur gebaseerd op traditionele sturingsmechanismen zoals controle en beheersing. Terwijl juist voor

HNK Dordrecht

HNK Dordrecht

HNK Dordrecht

innovatie en groter wendbaarheid ruimte en vrijheid noodzakelijk is. Daarvoor zijn nieuwe ideeën nodig die vaak bij toeval ontstond. Of zoals de denker des vaderlands René ten Bos het zegt: 'Ideeën kun je niet plannen, die ontstaan'. Serendipiteit, het toeval en de toevallige ontmoeting spelen daarbij een grote rol.

Bij het ontwerpen van het nieuwe kantoor van Rabobank Nederland in Utrecht hebben we nadrukkelijk gepoogd de toevallige ontmoeting te stimuleren, omdat we de samenwerking tussen afdelingen wilden verbeteren. We deden dat bijvoorbeeld door veel publieke ruimte te creëren. Maar ook door te spelen met verschillende soorten koffie. Op werkverdiepingen werden eenvoudigere koffiemachines geplaatst, op vergaderverdiepingen bonenmachines en in het centrale gebied realiseerden we een koffiebar met barista. Er ontstonden **hotspots**. Tegelijkertijd ontwikkelden we niet één horecaconcept, maar zes verschillende eetgebieden: van pizzeria tot foodplein, waardoor mensen niet elke dag op dezelfde plek gingen eten. Het leidde tot veel meer dynamiek en beweging in het pand en ook tot een veel betere samenwerking tussen afdelingen, zo stelden we vast op basis van onderzoek, omdat mensen elkaar bij toeval ontmoetten. Met die gedachten hebben we de laatste jaren meer gespeeld. Waarbij de centrale vraag was: hoe kunnen we

ruimtes creëren waar de ontmoeting plaatsheeft. We vonden een antwoord in het begrip de tussenruimte en dan met name de filosofische betekenis. In de filosofie is de **tussenruimte**, een gebied dat je betreedt waarbij je bereid bent je eigen identiteit op te geven in de overtuiging dat de ontmoeting met anderen tot iets nieuws kan leiden. Wie goed kijkt, ziet om zich heen vele tussenruimtes ontstaan. De verschillende co-workomgevingen, zoals HNK en Spaces, maar ook allerlei creatieve hubs zoals de Van Nellefabriek, de Openbare Bibliotheek Amsterdam of het stadskantoor van Utrecht waar de eerste 6 verdiepingen open zijn voor iedereen. Achmea heeft in een aantal van haar kantoren vestigingen van Seats2Meet opgenomen. Omdat er vierkante meters vrij waren, maar ook omdat de ontmoeting tussen de eigen medewerkers en de veelal jonge ZZP'ers tot nieuwe ideeën kan leiden. Om tussenruimtes te realiseren is het noodzakelijk letterlijk grenzen op te heffen. Niet alleen de fysieke, maar ook en vooral de mentale. Wij noemen het dan ook **onbegrensd organiseren**. Organisaties kunnen hun kantoor openstellen voor anderen, in het kantoor meer gemeenschappelijke ruimtes maken, of op een of andere manier stimuleren dat mensen meer in beweging komen, zoals door de koffie bij Rabobank. Tegelijkertijd is het belangrijk om te werken aan een cultuur die wordt gekenmerkt door

'Ideeën kun je niet plannen, die ontstaan'

woorden als nieuwsgierigheid, experimenteren, leren en onderzoeken. Van leiders in een organisatie vergt het visie en durf. Visie om de keuze te maken en durf om radicaal anders te organiseren. Het aanpassen van de werkomgeving is dan misschien nog wel de gemakkelijkste stap.

HNK Dordrecht

Henny van Egmond is voormalig programmamanager Rabo Unplugged en sinds 2010 partner van Yolk, bureau voor ontwikkeling en groei (zie www.yolk.nl). Hij schreef diverse boeken over nieuwe manieren van organiseren en werken en begeleidde inmiddels een kleine 100 organisaties op dit vlak.

NORGINE

'PARTNER FOR A HEALTHY LIFE'

Norgine is een van origine Tsjechisch farmaceutisch bedrijf, het hoofdkantoor is gevestigd in Amsterdam. Ditt heeft voor Norgine het volledige ontwerp en de verbouwing mogen realiseren voor de nieuwe locatie in de Crosstowers (Ernst en Young) op de 19e verdieping.

'Partner for a healthy life' is de slogan van Norgine, dit hebben wij rechtstreeks vertaald in het concept door een gezonde werkomgeving voor het personeel te realiseren. De volgende **gezonde interventies** zijn toegepast bij Norgine:

- Vergroten vertrouwen en betrokkenheid door branding.
- Vergroten medewerkerstevredenheid door plekken waar medewerkers kennis kunnen delen door middel van prikborden.
- Optimale werkomgeving door 'Activity based werken'; diverse open en dichte werkplekken, focusruimtes, teleconference rooms, kolf/powernap-ruimte, flexplekken, informeel overlegplekken en vergaderruimtes.
- **Gezond binnenklimaat** dankzij installatie en veel planten op de werkvloer.
- Bevorderen beweging door zit/sta bureaus, sta-overlegplekken, sta-focusruimtes, ergonomische krukken en balance borden om op te staan.
- Akoestiek verbetering door tapijt, privacy screens en akoestische meubels.
- **Privacy** genereren door groenvoorziening.
- Optimaal gebruik maken van daglichttoetreding door plaatsing van bureaus en vergaderruimtes.
- Voldoende kunstlicht en sfeerlicht.
- Stressreductie door biophilia (voorliefde voor natuur).
- Ontspanning door een powernap-room en voldoende **break-out rooms**.

Om de identiteit van Norgine goed weer te geven komt het **concept 'zee'** terug in het interieur. Van oudsher werden de medicijnen van Norgine geproduceerd vanuit zeewier. In de **merkbeleving** van Norgine komt tevens water voor. We hebben dit op een abstracte manier laten terugkomen. Als je goed naar de foto's kijkt kan je al veel zee-aspecten herkennen. Enkele onderdelen van het ontwerp waren; houten wandbekleding in golf-vorm, de balie met een knipoog naar een boot, de wand van stalen vissenschubben en tapijttegels gemaakt van gerecyclede visnetten opgevisst uit zee.

Ontvangstruimte

Sfeerverlichting met water-reflectie-effect

Sta-focusruimte met balansbord

De laatste hand tijdens de bouw

Privacy

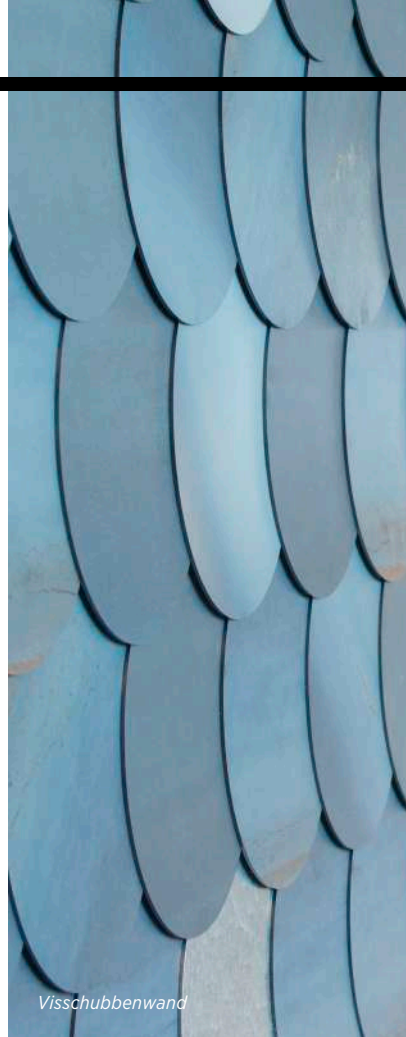
Uitzicht op de A10 vanaf de 19de verdieping

Werkvoorbereider en projectmanager Ditt - Hugo Meijer

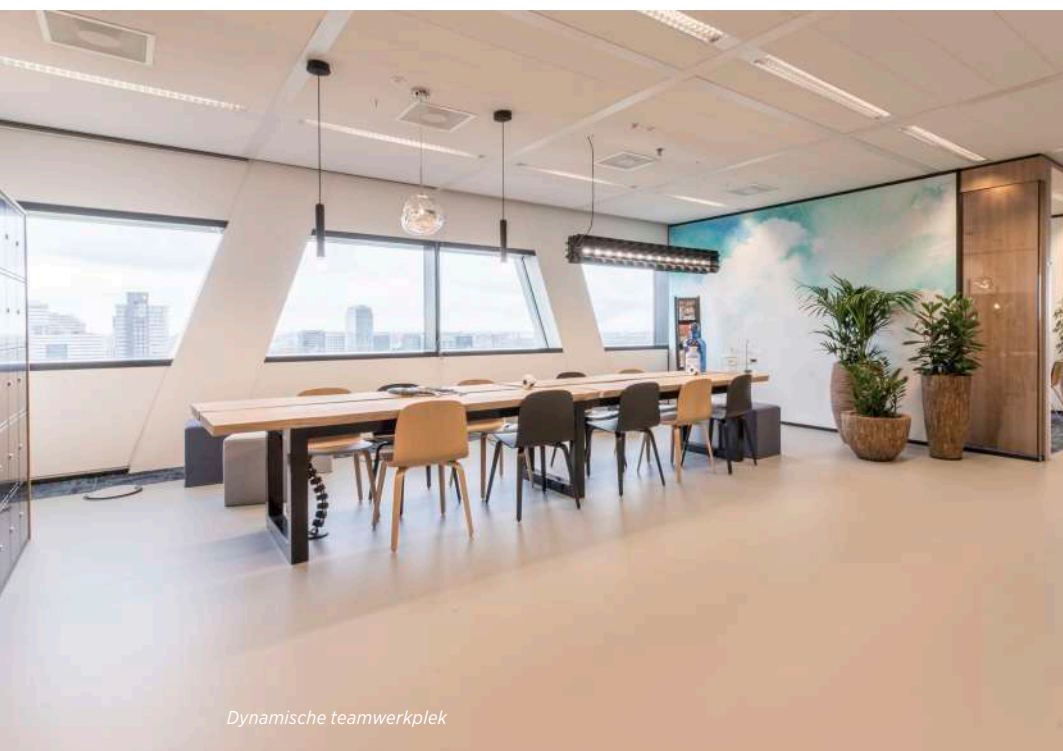
In 2 maanden van idee naar definitief ontwerp en in 3 maanden van ontwerp naar de opening. Door vooraf goede milestones te zetten en intensief met de opdrachtgever samen te werken is er heel veel mogelijk in korte tijd. Dit project bewijst dat design+build de meest efficiënte weg is naar een nieuw kantoor.

Marketing Manager Norgine

Onze wens om een transparant, ergonomisch, zakelijk kantoor met een warme uitstraling te realiseren is meer dan geslaagd. Van het begin tot het einde heeft Ditt het gehele project naar volle tevredenheid begeleid binnen de daarvoor gestelde termijn. Ik ben dan ook zeer tevreden dat wij Ditt als design & build bedrijf hebben uitgekozen.

Visschubbenwand

Dynamische teamwerkplek

COLOFON

Ditt Reports is een uitgave van

ditt.

concept en samenstelling
Ditt

redactie

Mattijs Kaak

ontwerp en opmaak

Koudijs bureau voor ontwerpen

fotografie

**Guido Pijper, Rene Koster, Design Summit,
Melanie Samat, Sabine Franke**

contactgegevens

**Hogehilweg 19
1101 CB Amsterdam
020 57 530 78**

Mattijs Kaak

06 14 181 784

mattijs@ditt.nl

De samensteller van de glossy heeft ernaar gestreefd belanghebbenden van het gebruikte materiaal te achterhalen. Waar dit niet is gelukt, kan men zich alsnog melden.

